

Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη: βασικές έννοιες

Περίληψη

Στη δεκαετία του '90 η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης προβάλλει ως μία σύγχρονη απάντηση στο πρόβλημα των υλικών ορίων της οικονομικής μεγέθυνσης. Ταυτοχρόνως η εκπαίδευση με την πλέον ευρεία έννοια, αναγνωρίζεται ως ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την επίτευξη της αειφορίας, δηλαδή ενός βιώσιμου κόσμου, μέσα από την καλλιέργεια καινούριας γνώσης, δεξιοτήτων, αξιών και συμπεριφορών. Έτσι στη Διεθνή Διάσκεψη της UNESCO στην Θεσσαλονίκη το 1997 προτείνεται η αντικατάσταση του όρου Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με τον όρο Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Παιδαγωγικοί στόχοι της παρουσίασης

Μέσα από μια ιστορική αναδρομή να αποσαφηνίσουμε τις βασικές έννοιες και τα βασικά παιδαγωγικά ζητήματα που εμπλέκονται στην Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ).

Ιστορική αναδρομή

Στη δεκαετία του '80 ο θεσμός των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης εφαρμόζεται σε πολλές χώρες, κυρίως στην Αμερική, στην Αυστραλία, και στην Ευρώπη, αν και, σύμφωνα με την Παπαδημητρίου (1998), «η προώθηση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα σχολεία της Ευρώπης είναι προβληματική».

Την ίδια εποχή, περί τα τέλη της δεκαετία του '80, η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED 1987) με τη μελέτη «Το Κοινό μας Μέλλον» (Our Common Future- Αναφορά Brundtland), προβάλλει τον όρο αειφόρος ανάπτυξη ή αειφορία (sustainability) ως μία σύγχρονη απάντηση στο πρόβλημα των υλικών ορίων της οικονομικής μεγέθυνσης. Η Σύνοδος Κορυφής του Ρίο (1992) ενίσχυσε τη σημασία της αειφόρου ανάπτυξης ως μιας στρατηγικής για ένα βιώσιμο μέλλον των σύγχρονων κοινωνιών και αυτό εκφράστηκε στο κείμενο διακήρυξης, γνωστό και ως Agenda 21 (Grubb et al., 1993; Keating, 1993).

Στην ίδια Σύνοδο Κορυφής, η εκπαίδευση με την πλέον ευρεία έννοια, αναγνωρίζεται ως ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την επίτευξη ενός βιώσιμου κόσμου, μέσα από την καλλιέργεια καινούριας γνώσης, δεξιοτήτων, αξιών και συμπεριφορών (United Nations, 1993; Keating, 1993). Και έτσι γεννιέται η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη ορίζεται ως : « Η εκπαίδευση που επιτρέπει στο άτομο να αναπτύξει γνώσεις, αξίες και δεξιότητες για να αντιληφθεί την πολυπλοκότητα του κόσμου που ζει και να συμμετάσχει σε αποφάσεις για τα σημαντικά ζητήματα του πλανήτη, ατομικά ή συλλογικά, τοπικά ή ευρύτερα με σκοπό ένα βιώσιμο μέλλον» (UNESCO, 2003, p. 4).

Η ΕΑΑ αποσκοπεί στο να κατανοήσουν οι εκπαιδευόμενοι ότι τα περιβαλλοντικά ζητήματα έχουν βαθιές οικονομικές και πολιτικές ρίζες και συνδέονται άμεσα με τα κρισιμότερα σήμερα κοινωνικά προβλήματα (φτώχεια, εξαθλίωση, καταπάτηση δικαιωμάτων, δημοκρατία, δικαιοσύνη, κ.λ.π.), ζητώντας από αυτούς να διαμορφώσουν τη δική τους κρίση (Μπαζίγου, 2005).

Οι αλλαγές που πρεσβεύει η ΕΑΑ «για το περιβάλλον» αφορούν σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και ως στόχο έχουν τη διαμόρφωση μιας κοινωνίας ενεργών και παρεμβατικών πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Οι εκπαιδευόμενοι, μέσα από την προσωπική και ενεργό συμμετοχή τους, «αναπτύσσουν οικολογικό και πολιτικό αλφαριθμητισμό με στόχο την πλήρη και ενεργή συνειδητοποίησή τους σαν πολίτες» (Sterling, 1996, pp. 35).

Αρχές και στόχοι της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Η ΕΑΑ διέπεται από τις παρακάτω κατευθυντήριες αρχές (UNESCO, 2005):

- Αναγνωρίζει και αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του περιβάλλοντος και της ζωής γενικότερα.
- Καλλιεργεί αξίες που θεμελιώνουν την αειφορία
- Χτίζει την ανθρώπινη ικανότητα σε όλες τις όψεις της αειφόρου ανάπτυξης.
- Χρησιμοποιεί την τοπική (indigenous) γνώση γύρω από το φυσικό περιβάλλον και υποστηρίζει πρακτικές και παραδόσεις που συμβάλλουν στην αειφορία
- Αναγνωρίζει και εργάζεται με τις διαφορετικές πολιτιστικές προσεγγίσεις της φύσης, της κοινωνίας και του κόσμου
- Χρησιμοποιεί τοπικά μοντέλα επικοινωνίας

Η εκπλήρωση των στόχων της ΕΑΑ απαιτεί ένα συγκεκριμένο παιδαγωγικό πλαίσιο, το οποίο χαρακτηρίζεται από τις παρακάτω προσεγγίσεις (Δημητρίου, 2009):

- Ολιστική /συστημική σκέψη
- Διεπιστημονικότητα/διαθεματικότητα
- Εποικοδομητική προσέγγιση της γνώσης
- Συνεργατική μάθηση
- Κριτική σκέψη
- Καλλιέργεια αξιών

Η ΕΑΑ, προκειμένου να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της αειφορίας του 21^{ου} αιώνα θα πρέπει να επιτρέπει στο άτομο να (UNESCO, 2005; Ράγκου, 2013):

- να κατανοήσει την πολύπλοκη και σχεσιακή (relationelle ?) φύση του περιβάλλοντος
- να αποκτήσει μια σφαιρική και ολοκληρωμένη αντίληψη για τις σχέσεις ατόμου-κοινότητας-περιβάλλοντος
- να αντιληφθεί το περιβάλλον ως συστημική πραγματικότητα
- να είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται και να αναλύει την πολυπλοκότητα των περιβαλλοντικών καταστάσεων, λόγω της εμπλοκής κοινωνικοοικονομικών, πολιτικών και οικολογικών παραγόντων σε αυτές

- να μπορεί να αντιληφθεί τις μεγάλες προκλήσεις της αιφόρου ανάπτυξης, όπως φτώχεια, κλιματική αλλαγή, σπατάλη φυσικών πόρων, στενότητα φυσικών πόρων, σύγκρουση φτωχών και πλούσιων χωρών, εκμετάλλευση φτωχών χωρών από τις πλούσιες κ.λ.π.
- να αντιληφθεί την ανισοκατανομή στην πρόσβαση των φυσικών πόρων και να αναπτύξει ένα «πολιτικό αλφαριθμητισμό» ώστε να είναι ικανό να συμμετέχει στην περιβαλλοντική πολιτική
- να αντιληφθεί ότι η επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων συνδέεται άμεσα με την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων και της οικονομικής και πολιτικής εξουσίας
- να έχει κριτική στάση απέναντι στις πολιτικές, τοπικές ή κεντρικές, που υιοθετούνται για την αντιμετώπιση ή διαχείριση ενός φυσικού πόρου. Να εμπλέκει δηλ. την κοινωνία με το φυσικό πόρο.

Μια τέτοια ΕΑΑ είναι ένα πολύτιμο εργαλείο για να εμπλακούμε ριζοσπαστικά στην εκπαίδευση ατόμων υπεύθυνων προς τους συνανθρώπους τους, τις μελλοντικές γενιές και όλες τις άλλες μορφές ζωής, μέσα από τη διαμόρφωση ενός ολιστικού τρόπου αντίληψης της πραγματικότητας, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αξιολογήσει τις συμπεριφορές και τις κοινωνικές επιλογές σε σχέση με το περιβάλλον (Φλογαΐτη 1993).

Βιβλιογραφία:

1. Γεωργόπουλος, Α. (2014). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ζητήματα Ταυτότητας*. Αθήνα: Gutenberg.
2. Δημητρίου, Α. (2009). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Περιβάλλον, αειφορία, θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
3. Flogaitis, E. (1998). The Contribution of EE in Sustainability. In M. Scoullos (ed.), *Environment and Society: Education and Public Awareness for Sustainability, Proceedings of the Thessaloniki, International Conference organized by UNESCO and the Government of Greece (8–12 December 1997)* (pp: 189–193), Athens.
4. Φλογαΐτη, Ε. (2011). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*. Αθήνα: Πεδίο.
5. Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating Educational Processes. *Environmental Education Research*, 4, 339-351.
6. Grubb, Michael, Koch, Matthias, Munson, Abby, Sullivan, Francis, and Thomson, Koy (1993), *The Earth Summit Agreements: A Guide and Assessment*, (London: Earthscan Publications Ltd).
7. Huckle, J. (1993). Environmental education and sustainability: A view from critical theory. In.: Fien (ed.), *Environmental Education: A Pathway to Sustainability* (pp. 43-68). Geelon: Deakin University Press.
8. Huckle, J. (2000). *Education for sustainability: Some guidelines for curriculum reform*. Conference paper. South Bank University.
9. Keating, M. (1993). *The Earth Summit's Agenda for Change – A plain language version of Agenda 21 and the Rio Agreements*. Geneva Switzerland : Centre for our Common Future.

10. Λιαράκου, Γ. & Φλογαΐτη, Ε. (2007). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις*. Αθήνα: Νήσος.
11. Μπαζίγου, Κ. (2005). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση για την αειφορία: μια μεταμοντέρνα επαγγελματική πρόκληση για τους καθηγητές*. 1^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ΥΠΕΠΘ-Παν/μιο Αιγαίου με την συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. 23-25 Σεπτεμβρίου 2005, Ισθμός Κορίνθου.
12. Mckeown, R. & Hopkins, C. (2003). EE≠ESD: defusing the worry, *Environmental Education Research*, 9(1), 117-128.
13. Παπαδημητρίου, Β. (1998). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και σχολείο. Μια Διαχρονική Θεώρηση*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
14. Ράγκου, Π. (2013). Οικονομία και περιβάλλον: Ένα πλαίσιο για να «ξεαναδιαβάσουμε» την περιβαλλοντική εκπαίδευση. *Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων* (τομ. 5, σελ 114-124), Διεθνής Περιβαλλοντική Πολιτική: Αναμετρήσεις με το Μέλλον.
15. Rio Declaration. (1992). *Report of The United Nations Conference on Environment and Development*. Rio de Janeiro, 3–14 June 1992, Annex I, Rio Declaration on Environment and Development.
16. Σκούλλος, Μ. (2007). Μετεξέλιξη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) προς Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ), Ομοιότητες και Διαφορές 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ, 9-11 Νοεμβρίου 2007, Αθήνα.
17. Sterling, S. (1996). Education in change. In J. Huckle & S. Sterling (Eds.), *Education for sustainability* (pp. 19-39). London: Earthscan Publications Ltd.
18. Tilbury, D., Coleman, V. & Garlick, D. (2005). A national review of environmental education and its contribution to sustainability in Australia: School education. Canberra: Australian Government Department of the Environment and Heritage and Australian Research Institute in Education for Sustainability (ARIES).
19. UNCED. (1992). *Promoting education and public awareness and training, Agenda 21* (Conches, United Nations Conference on Environment and Development).
20. UNECE Secretariat (2005). *Strategy for education for sustainable development*, adopted at the High-level meeting of Environment and Education Ministries, Vilnius, 17-18 March 2005.
21. UNESCO-EPD. (1997) *Declaration of Thessaloniki*. UNESCO-PD97/CONF.401/CLD.2. Paris: UNESCO.
22. UNESCO. (2005). *UN Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014*. International Implementation Scheme, Draft, Παρίσι: UNESCO.
23. WCED. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.

Συγγραφέας του άρθρου: Πολυξένη Ράγκου - email: polis@otenet.gr